

travelbook

Bornholm

Mistrzowska **ERGO**
ochrona **HESTIA**
#

Autorzy przewodnika: Peter Zralek, Magdalena Bodnari (*Trasy rowerowe*)

Redaktor prowadzący: Miron Kokosiński

Redakcja: Emilia Osowska

Korekta: Barbara Faron

Aktualizacja: Rafał Piłkuła

Opracowanie kartograficzne: DAKA – Studio Graficzne

Źródło pochodzenia danych kartograficznych:

© OpenStreetMap contributors; www.opendatacommons.org/licenses/odbl

Okładka: materiały graficzne zostały wykorzystane za zgodą Images LLC Stockphoto LP

Skład: Michał Sapeta, Miron Kokosiński

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autorzy oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autorzy oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?bebor3>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie III

ISBN: 978-83-283-5434-0

Copyright © Helion, 2019

- **Kup książkę**
- **Poleć książkę**
- **Oceń książkę**
- **Księgarnia internetowa**
- **Lubię to!**
- **Nasza społeczność**

Spis treści

ATRAKcje BORNHOLMU _____	5
INFORMACJE PRAKTYCZNE _____	9
PRZED WYJAZDEM _____	11
Wybór czasu podróży _____	11
Źródła informacji _____	11
Formalności _____	11
DOJAZD _____	13
Podróż promem _____	13
Podróż samolotem _____	14
Podróż autobusem _____	14
Podróż samochodem _____	14
NA MIEJSCU _____	15
Komunikacja _____	15
Noclegi _____	16
Wyżywienie _____	18
▶ Bornholmskie przysmaki _____	20
Aktywny wypoczynek _____	22
TRASY ROWEROWE _____	25
INFORMATOR A-Z _____	38
INFORMACJE KRAJOZNAWCZE _____	45
KRAJOZNAWCZE ABC _____	47
Krajobrazy _____	47
PRZYRODA _____	50
Flora _____	50
Fauna _____	52
▶ Wikingowie _____	56
SPOŁECZEŃSTWO I KULTURA _____	62
Ludzie _____	62
Język _____	62
Gospodarka _____	62
▶ Żyli na Bornholmie _____	64

ZWIEDZANIE BORNHOLMU	67
RØNNE	69
Okolice	83
ÅKIRKEBY	88
Okolice	92
NEXØ	98
Okolice	103
SVANEKE	107
Okolice	111
GUDHJEM	115
Okolice	118
ALLINGE-SANDVIG	124
Okolice	127
HASLE	135
Okolice	137
ERTHOLMENE	141
SŁOWNICZEK POLSKO-DUŃSKI	145
SPIS RAMEK	147
SPIS PLANÓW I MAP	148
LEGENDA	148
INDEKS	149

Atrakcje Bornholmu

NAJPIĘKNIEJSZE MIEJSCA

Plaże Dueodde

Bajecznie piaskowe, ciągnące się przez setki metrów i obmywane krystalicznie czystymi wodami Bałtyku.

Zaułki starego Rønne

Spacer w przeszłość, kiedy tempo życia pozwalało nam jeszcze na zadumę nad krzywym murem domu, studiowaniem nowej witryny sklepowej lub na krótką drzemkę w cieniu przydrożnego drzewka.

Las Almindingen

Trzeci co do wielkości las Danii z najwyższym wzniesieniem na wyspie i słynną Doliną Echa to wymarzone miejsce na piesze wycieczki, gdy znudzi się nam już podziwianie wybrzeży.

Hammeren

Granitowe stoki skał, rozległe łąki pokryte wrzosem, największe jezioro wyspy – wszystko to znajdziemy w Hammeren – krainie na najdalej na północ wysuniętym skrawku Bornholmu.

Kup książkę

Poleć książkę

NAJWSPANIALSZE ZABYTKI

Kościół rotundowe

Świątynie w Nylars, Østerlars, Nyker i Olsker. Cenne historycznie (XI–XII w.) i artystycznie (częściowo zachowane malowidła ścienne we wnętrzach); kto wie, może także kryjące jeden z większych nieodnalezionych dotąd skarbów Europy – pozostawiony przez zagadkowych templariuszy!

Kościół św. Pawła koło plaż Dueodde

W XIII-wiecznej świątyni można zobaczyć malowidła ścienne mające ok. 600 lat. Oprócz scen pasyjnych są tam też przedstawienia np. zająca i świni grających w karty.

Zamek Hammershus

Ruiny, których widok zachwyci nie tylko miłośników średniowiecza; jedna z większych atrakcji architektonicznych i historycznych Skandynawii.

Ryty naskalne

Prehistoryczne rysunki można zobaczyć w wielu miejscach na wyspie. Te na skale Madsebakke blisko Allinge i Sandvig pochodzą sprzed ok. 3,5–4 tys. lat i stanowią największą grupę tego typu rysunków w Danii.

NAJCIEKAWSZE MUZEA

Bornholms Kunstmuseum w Rø

W bornholmskim muzeum sztuki współczesnej można zobaczyć m.in. obrazy przedstawicieli miejscowej szkoły malarskiej, współczesną ceramikę i... włochate bornholmskie krowy.

Bornholmskie Centrum Średniowiecza

W tym niezwykłym muzeum na wolnym powietrzu można zobaczyć, jak wygląda od środka kuchnia, spróbować odpalić działo albo chodzić na szczudłach. Nie brak tu też rekonstrukcji średniowiecznej zabudowy wyspy.

Muzeum Bornholmu w Rønne

Przebogate zbiory tej placówki to gratka nie tylko dla miłośników historii. Zgromadzono tu eksponaty pochodzące z wszystkich okresów historii wyspy, od krzemiennych grotów strzał pierwszych ludzi mieszkających na Bornholmie i średniowiecznych skarbów po fragmenty bomb z okresu II wojny światowej.

NaturBornholm w Åkirkeby

Muzeum poświęcone jest głównie historii naturalnej wyspy i prezentuje jej świat roślinny oraz zwierzęcy. Można tu dowiedzieć się, jak powstawały skały tworzące wyspę, i zobaczyć ślady żyjących tu niegdyś dinozaurów.

Landbrugsmuseum kolo Gudhjem

„Żywe” muzeum rolnictwa warto odwiedzić, zwłaszcza jeśli mieszka się w mieście. Można tu zobaczyć, np. jak piecze się chleb, przędzie nici albo robi ser.

Kup książkę

Poleć książkę

SPECJAŁY KUCHNI BORNHOLMSKIEJ

Wędzone śledzie

Koniecznie po bornholmsku, czyli w wyspiarskiej wędzarni podane z rzodkiewką, żółtkiem i kuflam schłodzonego piwa.

Ser pleśniowy Sct. Clemens Danablu

Powstaje w mleczarni w Klemensker. Wyśmienitym dodatkiem do sera są żytne ciasteczka produkowane w rodzinnej firmie w Åkirkeby.

Akvavit

To rodzaj produkowanej na wyspie wódki. Jej wytwórnia, Bornholmske Spiritfabrik, znajduje się w Nexø. Produkowane są głównie jej trzy rodzaje: Bornholmer Akvavit (40-procentowa czysta wódka z posmakiem kopru i kminku), Bornholmer 1855 Tradition-sakvavit (42-procentowa wódka wyrabiana wg starej receptury), a także Bornholmer Bitter – gorzka wódka o mocy 38% z nutą jałowca i cynamonu.

Fiskebuffet

Niemal każdy o nim słyszał – to słynny szwedzki stół! Wiele wędzarni oferuje w takiej właśnie formie tradycyjne duńskie przysmaki: owoce morza, sałatki śledziowe, wędzoną makrelę z dodatkiem czosnku, pieprzu i papryki oraz ciemny chleb i sałatkę ziemniaczaną.

Rønne

Miasto to nie istniałoby, gdyby nie port. Już za czasów Hanzy był on najgłębszym na wyspie (9 m). Na statki ładowano głównie śledzie. Przez setki lat szlaki handlowe niczym pępowiny utrzymywały Rønne przy życiu. Dziś przeładowuje się tu rocznie 1,5 mln ton towarów.

HISTORIA

Miasto zbudowano na osuszonych moczarach, stąd jego nazwa – łacińskie *Rothna* pochodziło od *rådden*, czyli „gnijący”, i tak wyspiarze określali te tereny wcześniej. Po raz pierwszy Rønne pojawiło się w kronikach z 1149 r. W 1327 r. zyskało prawa miejskie i od początku konkurowało o prymat na wyspie z Åkirkeby. Wygrało dzięki nadmorskiemu położeniu.

Rønne zostało zniszczone w bombardowaniach radzieckich w nocy z 7 na 8 maja 1945 r. Ucierpiała wtedy większość z ok. 3,5 tysiąca domów, przeszło 200 nie nadawało się do odbudowy. Zginęło jednak tylko dziewięć osób, ponieważ ostrzeżeni w porę mieszkańcy ukryli się w lasach Almindingen. Nad całością odbudowy czuwał główny architekt miasta Willy Hansen. Uratowano, co się dało. W niektórych zburzonych domach zachowały się podmurówki (nawet z XII i XIII w.) i na nich stawiano ściany. Wiele z posiadłości kupieckich zwieńczonych było tzw. *kikkenborgen*, czyli wieżyczką obserwacyjną na dachu. Do dziś wyróżnia ona architekturę wielu domów w mieście.

W Rønne znajduje się większość zakładów przemysłowych Bornholmu, ceramiczne i kamieniarskie zatrudniają łącznie kilkaset osób. To dużo jak na miasto, w którym żyje 14,5 tys. mieszkańców,

jednak recesji w tej branży raczej się nie powstrzyma. Od 1880 r. za pracą przybywali tu Szwedzi, których nie stać było na kupno biletu na prom przez Atlantyk. Zatrudniano też dzieci. Jeszcze do lat 70. XX w. w kamieniołomach pracowało ok. 1000 robotników, podczas gdy obecnie na liście płac De forenede Granitbrut jest kilkadziesiąt osób.

Tutejsze pokłady granitu wykładziniowego mają różne odcienie, ale w Rønne przeważa ciemny. Używa się go głównie do wyrobu płyt nagrobnych. Przez wiele lat z kamienia budowano na wyspie kościoły i fortyfikacje, domy wznoszono natomiast drewniane. Pierwszą cegielnię otwarto w Rønne dopiero w 1740 r.

Granit

To kwaśna skała magmowa, czyli taka, która powstała na skutek krystalizacji lub zakrzepnięcia magmy wewnątrz skorupy ziemskiej bądź lawy na jej powierzchni. Skały magmowe są, obok skał osadowych i metamorficznych, jednym z trzech głównych typów skał, z których zbudowana jest nasza planeta. Wyróżnia się przeszło 700 ich odmian. Granit składa się z kwarcu, skaleni alkalicznych i plagioklazów, czyli minerałów z grupy skaleni sodowo-wapniowych. Granit występuje w szeregu barw, od czarnej do białoróżowej. Główne zastosowanie znalazł w budownictwie, ale służy też do wielu innych celów – wykonuje się z niego np. płyty nagrobne, stanowi też tworzywo dla artystów.

WARTO ZOBACZYĆ

Spacer po miastach portowych należy zacząć oczywiście od **portu**. Tutejszy był wielokrotnie przebudowywany. Nabrzeże dla promów zbudowano w 1993 r., dwa falochrony w 2005 r. Nad przystanią promową w Rønne wznosi się granitowy **pomnik** upamiętniający bornholmskich marynarzy, którzy zginęli podczas II wojny światowej.

Zanim wejdziemy w historyczną Toldbodgade, warto zwrócić uwagę na budynek ze smukłymi kominami, stojący przy samym terminalu, przy Sverigesvej. To dawna **kuźnia portowa** (Havnesmedien, na fasadzie szyld: „Skibs-og Havnesmedie”). Domy o tego typu konstrukcji, słupowo-ryglowej (tzw. pruski mur, po duńsku *bindingsværk*), będziemy spotykać na całej wyspie. Budynek, po wzniesieniu w 1735 r., służył początkowo za skład amunicji.

Od Toldbodgade zaczyna się stara i najciekawsza część miasta. Na dachu stojącego w porcie budynku dawnego **★ urzędu celnego** (Toldboden, rok budowy 1684) znajduje się *nie kikkenborgen*, ale drewniana figura mężczyzny we fraku z ujadającymi psami. To sam *Diabeł i jego*

psy z piekła rodem. Tak przynajmniej wyobraża to sobie mały Pelle z książki Martina Andersena Nexø, najslynniejszego pisarza wyspy (zob. *Nexø*, s. 100–101), czekając na ojca „wzmacniającego się” w portowej knajpie przed spotkaniem z pierwszym pracodawcą. Budynek służył jako urząd celny do 1897 r. Drzwi do niego być może ukradziono z zamku Hammershus.

Nieopodal stoi budynek **dworca kolejowego**. W 1900 r. otwarto linię wąskotorówki do Nexø, a później tory poprowadziły także na północ, do Sandvig. Kolej stała się jednak nierentowna i ostatni pociąg dojechał do Rønne w 1968 r. W budynku dworca dziś mieści się restauracja.

Skręcając z Toldbodgade w lewo, wejdziemy w Grønnegade, przy której zachowało się wiele starych domów wzniesionych z muru pruskiego. Najstarszym w mieście (z poł. XVI w.) jest czerwony budynek pod nr. 4. Popularnym kolorem ścian domów jest tzw. czerwień bornholmska. Farbę tę sporządzano niegdyś z gleby o czerwonym zabarwieniu, zmieszanej z olejem rybim i krowim moczem. W domostwie pod nr. 25–27 mieszkał były korsarz Caspar Henrik Wolffsen – jedna

▼ Panorama Rønne widziana z wejścia do portu

▲ Budka sztormowa w porcie w Rønne

z barwniejszych postaci związanych z Rønne. Po zakończeniu wojny z Anglią na pocz. XIX w. korsarz miał duże kłopoty ze znalezieniem sobie miejsca w świecie o nowym porządku. Zajął się więc szmugłem alkoholu. Król nie bardzo wiedział, jak ma sobie z nim poradzić, mianował więc Wolffsena urzędnikiem celnym w Rønne (później odpowiedzialnym za całą wyspę).

Bogaci kupcy oraz armatorzy mieli swe posiadłości przy okazałej Storegade, ulicy równoległej do Grønnegade. Typowym przykładem takiej rezydencji jest **Johnsensgård** pod nr. 15. Dalej wznosi się **Amtmandsgården** (Storegade 36), w którym od 1840 r. urządza wojewoda wyspy.

Na Storegade 8 grudnia 1658 r. został zastrzelony komendant szwedzkiego

Zamach na Printzenskølda

„Poddajesz się czy nie? Ponieważ ty jesteś Szwedem, a my wszyscy Duńczykami” – takie słowa przywódca buntu duńskiego, Jens Kofoed, skierował do komendanta garnizonu szwedzkiego na wyspie, Johana Printzenskølda, 8 grudnia 1658 r. Szwed otoczony przez grupę zbrojnych wyspiarzy poddał się bez walki. Zdarzenie miało miejsce w Rønne, dokąd pułkownik udał się konno, by wysłać listy z prośbą o wsparcie do gubernatora Skanii. Printzenskøld został wyprowadzony na ulicę. Tam udało mu się jednak wyrwać Duńczykom. W zamieszaniu padł

strzał i komendant osunął się martwy na ziemię. Zginął raczej przypadkowo. Zamiarem buntowników było wzięcie go żywcem, by doprowadzić do kapitulacji garnizonu na zamku Hammershus. W zamieszaniu otrzymał postrzał z broni Villuma Clausena, szwagra przywódcy buntu (pistolet zabójcy można zobaczyć w muzeum miejskim). Dziś największy prom bornholmskiego armatora Bornholmstrafikken nosi nazwę „Villum Clausen”, inne honorują pozostałych uczestników buntu: Poula Anker, Jensa Kofoeda itd.

garnizonu Johan Printzenskøld. **Miejsce zabójstwa Printzenskølda** (przed szkołą) oznaczone jest trzema płaskimi kamieniami wystającymi z bruku. Na jednym z nich widać datę „1658”, a najmniejszy z kamieni ma wedle tradycji upamiętniać zabitego przy okazji psa Szweda. Nieopodal (Storegade 42) stoi dom (z 1846 r.) wojskowego komendanta Bornholmu: **Kommandatgården**.

Przy sąsiedniej Krystalgade mieści się

★ **Hjorths Stentøj** ⓘ **Krystalgade 5; tel.: +45 56950160; www.bornholmsmuseum.dk/besoeg/hjorths-fabrik; czynne: 1 III–13 V, 22 X–30 XI, pn.–pt. 13.00–17.00, sb. 10.00–13.00, 14 V–21 X, pn.–sb. 10.00–17.00**, najstarsza działająca na wyspie **fabryka ceramiki**.

Pieczołowicie zachowano jej XIX-wieczny wygląd. Instytucja funkcjonuje dziś jako tzw. żywe muzeum i można przyjrzeć się tu poszczególnym etapom produkcji ceramiki. W pobliżu miasta (jak i w Sose Odde na południu) wydobywa się dalej wysokiej jakości glinę kaolinową (porcelanową), ale większość surowca pochodzi już z importu. Garncarstwo rozwinęło się na większą skalę na Bornholmie ok. połowy XIX w. Na wyspie istniało wtedy ok. 20 fabryk i ponad 70 warsztatów garncarskich. Jednym z pierwszych popularnych produktów Hjorths Stentøj były dwuuchwytowe („greckie”) wazy ozdobione widoczkami z wyspy (np. motywem zamku Hammershus czy

▼ **Latarnia morska w Rønne**

Kup książkę

Poleć książkę

Helligdomsklipperne – Świętych Skał). Szki-
ców dostarczał za pięć koron duński poeta
i rysownik Holger Drachmann (zob. Erich-
sens Gård, s. 73). Szkołę sztuki ceramicz-
nej otwarto na Bornholmie w latach 30.
zeszłego stulecia. Dziś pracuje na wyspie
przeszło setka artystów. Przy muzeum znaj-
dziemy sklepik, gdzie obok miejscowych
wzrostów można nabyć ceramikę także z in-
nych warsztatów na wyspie, np. z Søholm.

Następną (w kierunku północnym), pro-
stopadłą do Storegade, jest ulica Róz (Rosen-
gade), też z kilkoma starymi zadbanymi po-
sesjami. Większość mieszkańców odświeża
(odmalowuje) swoje domy regularnie na
wiosnę, przed świętami Wielkiej Nocy. Przy

wielu budynkach znajdują się ogródki z eg-
zotyczną jak na tę szerokość geograficzną
roślinnością (np. winorośl, morwy i orze-
chy włoskie).

W kolejną przecznicę do Storegade,
czyli w ulicę Laksegade (wybrukowaną
półtora wieku temu), należy wejść, by od-
wiedzić ★ **Erichsens Gård** ⓘ **Laksegade**
7; tel.: +45 56958735; [www.bornholmsmu-
seum.dk/besoeg/erichsens-gaard](http://www.bornholmsmu-
seum.dk/besoeg/erichsens-gaard); czynne:
11 V–20 X, pt.–sb. 10.00–16.00. Jest to star-
annie odrestaurowana siedziba mieszczą-
ska. Wzniesiona w 1806 r. i rozbudowana
w latach 30. XIX w. tworzy dziś **oddział**
Muzeum Bornholmskiego. To kolejne
żywe muzeum. W Erichsens Gård można

Kup książkę

Poleć książkę

Do budowy świątyni użyto granitowych bloków (wiele ledwo poddanych obróbce), a jej mury osiągają grubość 2 m. Budowlę grożącą zawaleniem w 1825 r. wzmocniono słupami. Podobnie jak i w innych świątyniach rotundowych, poszczególne kondygnacje kościoła pełnią ściśle wyznaczone funkcje, np. dolna służyła za kryjówkę dla dzieci, kobiet i starców. Składowano tu też towary kupieckie, np. wyprawione skóry lub nawet zboże (być może zbierano tu dziesięcinę za zarządów arcybiskupów Lundu). Na najwyższym piętrze znajdują się strzelnice, gdyż stamtąd mężczyźni próbowali odeprzeć ataki wrogów, głównie Wenedów, czyli Słowian z Pomorza i Rugii. Dach świątyni być może był niegdyś płaski i obwiedziony swoistymi blankami. Z dawnego, ale nie pierwotnego wystroju, zachowała się ambona (zapewne

z ok. 1575 r., odnowiona w XVIII w.). Współczesna ceramiczna płaskorzeźba (w jednej z nisz) Gunnara Hansena przedstawiająca *Kobiety u grobu* powinna być jak najszybciej usunięta – zupełnie tu nie pasuje. Po jej obu stronach stoją świeczniki z 1625 r. Fragmenty renesansowego ołtarza przechowuje Muzeum Bornholmu. Na przykościelnym cmentarzu zachowało się kilka starych nagrobków, m.in. Trueda Myre'a z 1574 r.

Na północ i zachód od Sandvig rozciąga się **HAMMEREN (HAMMERKNUDDEN)**. Jest to właściwie olbrzymia bryła granitu, jak falochron wchodząca w morze. Od strony lądu jej stoki opadają łagodnie, tworząc rozległe łąki pokryte wrzosem, a w dolinie leży największe jezioro wyspy: Hammersøen (zob. s. 130). Hammeren jest doskonałym miejscem na spacer, a w lecie także na piknik i drzemkę po nim. Wiele z przecinających

Święty Olaf

Olaf II Haraldsson został królem w wieku 20 lat i sprawował rządy przez lat 13, dopóki nie wyгнаła go z kraju opozycja wspierana przez duńskiego władcę Kanuta Wielkiego. Na pierwszą wyprawę wojenną ruszył, mając zaledwie 11 lat. W młodości był – jeśli można się tak wyrazić – wikingiem, któremu sprzyjało szczęście. Płądował m.in. wsie wokół szwedzkiego jeziora Mälaren. Na Wyspach Brytyjskich nie udało mu się co prawda zdobyć Londynu, ale zniszczył jedyny most na Tamizie. Zima spędzona u normandzkiego władcy Ryszarda III zaowocowała nawróceniem Olafa. Już za życia zwano go świętym, szczególnie gdy odbył pielgrzymki do Francji i Hiszpanii (gdzie odwiedził m.in. grób apostoła Jakuba w Santiago de Compostela).

Nim zmuszono go do opuszczenia kraju, wprowadził w Norwegii chrześcijaństwo, zakładał biskupstwa, zniósł niewolnictwo, zakazał bigamii i spożywania... końskiego mięsa. Za swe powołanie uważał zjednoczenie ziem norweskich. Olaf zginął w bitwie pod Stiklestad (prowincja Trøndelag w Norwegii) 29 lipca 1030 r., próbując odzyskać władzę. Podobno padł pod uderzeniem topora, stąd przedstawia się go na wizerunkach właśnie z tą bronią. Niektórzy badacze sugerują, że topór ten nawiązuje do „młota” staronordyckiego boga Thora, bóstwa m.in. burzy i piorunów. Już przy ciele Olafa dokonywały się cuda. Jego grób w Nidaros (dzisiejsze Trondheim) stał się szybko głównym celem pielgrzymek w Skandynawii. Święty został patronem chłopów i ludzi morza.

Hammeren szlaków pieszych to ścieżki ratunkowe dla patroli ostrzegających przed rafami żeglujące w pobliżu statki. Tędy nadchodziła też pomoc w razie katastrofy. Warto wspomnieć, że z wyznaczonych ścieżek nie powinno się zbaczać.

Wychodząc z Sandvig w drodze do Hammeren, kierujemy się na północ, w stronę latarni. Bezpośrednio za

parkingiem Bølgebåd natrafimy na szańce z okresu wojen szwedzkich (XVI–XVII w.) i kamień upamiętniający zatonięcie żaglowca „Kobenhavn” w drodze do Australii w 1928 r. Wznoszącą się w pobliżu Małą Latarnię (Lille Fyr albo Hammerodde Fyr) zbudowano pod koniec XIX w. Przy dobrej pogodzie widać stąd wybrzeża Szwecji, położone ponad 30 km dalej.

Około 500 m na południowy zachód od latarni, idąc ścieżką wzdłuż brzegu, dojrzymy do ★ **ruin kaplicy Salomona** (Salomons Kapel) z XIV w. (niektóre źródła datują ją nawet na połowę XIII w.). Zachowały się tu resztki bramy i kruchty oraz wątki murów długich na 13–14 m. Kaplicę zbudowano z częściowo ociosanych głazów i z cegły przy istniejącym tu świętym źródle (*kilde*). Zdziwienie może dziś budzić odludność tego miejsca. W średniowieczu znajdował się tu jednak gwarny targ, gdzie kupcy, głównie niemieccy, solili śledzie przed ich transportem na południe.

Szlak prowadzi teraz do tzw. **Dużej Latarni** (Store Fyr albo Hammer Fyr). Zbudowano ją w 1972 r., ale zastąpiono Małą (Hammerodde Fyr), kiedy okazało się, że jej światło nie może przebić się przez nisko wiszące chmury.

Pobliski porcik **Hammershavn** był początkowo przystanią kupców zmierzających na targ przy kaplicy Salomona, a później służył zamkowi Hammershus. W XIX w. został znacznie rozbudowany przez Niemców na potrzeby pobliskich kamieniołomów. Przy niewysokiej fali można wybrać się stąd łódką na wycieczkę, by obejrzeć groty i formacje granitowe na urwisku, np. Løvehovederne, czyli Lwie Głowy.

W niecce między portem a Dużą Latarnią zobaczymy powstałe po zalaniu kamieniołomów jeziora. Rząd duński podarował cały cypel Hammeren mieszkańcom Allinge pod pastwiska, by w części zrekompensować im straty spowodowane zniszczeniem przez sztorm ich portu w 1872 r. Radni gminy rychło jednak sprzedali przylądek niemieckiej firmie, która rozpoczęła wydobycie granitu. Pozyskiwano tu budulec (znany jako Hammer) o bardzo jasnej (jak na ten typ skały) barwie, którą zawdzięczała obecności m.in. kwarców, oraz inny rodzaj, z rdzawymi plamami. Kamieniołomy działały (odkupione już przez państwo duńskie) do 1970 r. Później stare odkrywki zalane wodą utworzyły nastrojowe jeziora: **Opalsøen** z masą ptactwa w sezonie lęgowym i mniejsze **Kristalsøen**, którego okolice porośnięte karłowatą roślinnością zwano Syberią.

Znacznie większym akwenem jest ★ **Hammersøen** powstałe po wycofaniu się stąd lodowca. To największe jezioro Bornholmu (10 ha). Jego względnie duża głębokość (13 m) i położenie blisko morza skusiły Piotra Wielkiego do powzięcia planów zamienienia zbiornika w główny basen portowy przyszłej bazy morskiej. W czasie wizyty na Bornholmie w 1716 r. car dyskutował

▼ Port w Hammeren

▲ Jezioro powstałe po zalaniu kamieniołomu w Hammeren

z technikami o możliwości wysadzenia w powietrze wyniosłości odgradzających akwen od morza i utworzenia w ten sposób bezpiecznej przystani dla floty. Niektórzy twierdzą, że również Hitler nosił się z podobnymi zamiarami (Hammersøen miało być bazą łodzi podwodnych).

Między Sandvig a Hammersøen znajduje się wzniesienie **Langebjerg** (76 m n.p.m.), które bez kłopotów wskaże każdy mały Bornholmczyk. Wedle tradycji ma tu swój dom rodzina gnomów (trolli). Chochliki nazywają się Bobbarækus i Bobbasina, a ich dziećmi są Krøllaborra i ulubieniec miejscowej dziatwy Krølle Bølle (co można przetłumaczyć jako „Łozek-Andrusek”). Postaci te stworzył rysownik Ludvig Mahler w czasie II wojny światowej.

Największą atrakcją wędrowki po Hammeren są ★ **ruiny zamku Hammershus** 📍 Slotsgården, Langebjergvej 26, Allinge; tel.: +45 56481140; bornholm@sns.dk; czynne: VI–VIII codz. 10.00–17.00, 20 III–31 V i 1 IX–19 X w godz. 10.00–16.00. Zamek wzniesiono na rozkaz arcybiskupa Lundu. Być może wykorzystano przy tym pozostałości wcześniejszych budowli obronnych z okresu

wikińskiego. Tak przynajmniej twierdził budowniczy: biskup Jacob Erlandsen, uspokajając króla Chrystiana I, że tylko „ulepsza” istniejącą już na wzgórzu fortyfikację. W istocie zamek miał stać się fortecą biskupów na wypadek zatargów z królami duńskimi. Twierdzę budowano powoli od 1256 r., dostawiając nowe zabudowania i wznosząc umocnienia stałe aż do roku 1522, kiedy to biskupi musieli opuścić wyspę. Po kilku latach Bornholm trafił w ręce Hanzy lubeckiej. Związek kupiecki rozbudował zamek. Dopiero pod koniec XVII w. forteca straciła na znaczeniu, a w 1743 r. została opuszczona i zaczęła zamieniać się powoli w ruinę.

Hammershus zbudowany został na wzniesieniu o wysokości 75 m n.p.m. Od strony morza było ono praktycznie nie do sforsowania. Jedynie od wschodu teren jest bardziej płaski i tu postawiono ufortyfikowaną bramę oraz wykopano fosę. Nad nią przetrzucono kamienny mostek, niegdyś zadaszony, przez który wchodzi się obecnie na teren ruin. Dostępu do zabudowań broniły pętle muru (obwodowego i wewnętrzznego), w części zachowanego.

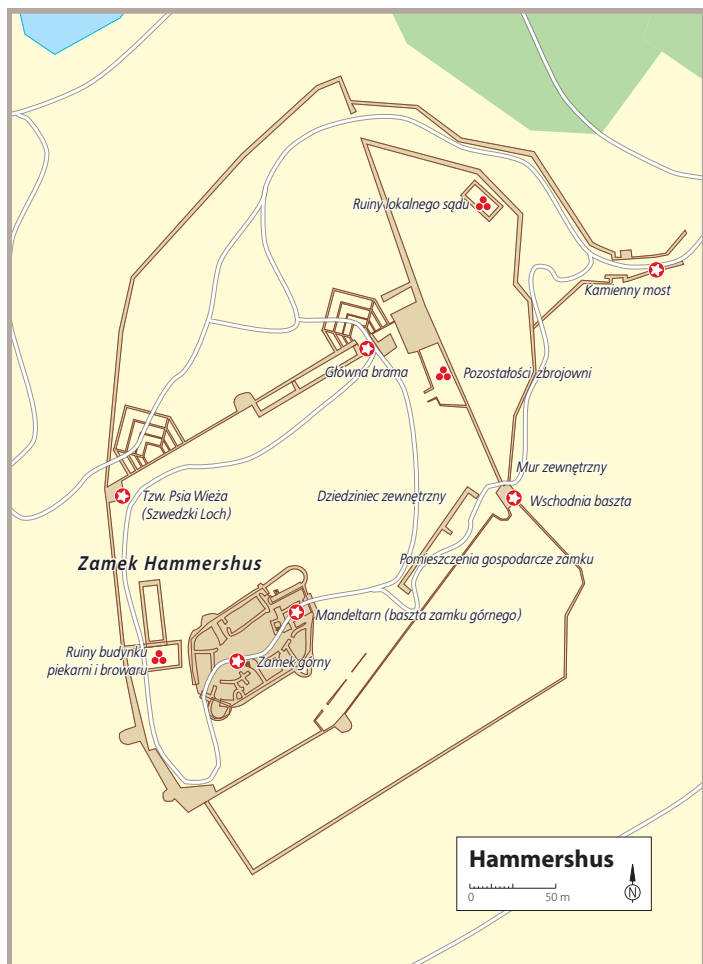
Kup książkę

Poleć książkę

Na terenie zamku znajdowały się cysterny, a w dużych magazynach (wzdłuż wewnętrznego muru) gromadzono prowinant na miesiące oblężenia. Składowano tu też płody rolne zebrane od ludności. Istniały osobne spichlerze na wieprzowinę i masło, którego Hanza ściągała rocznie od wyspiarzy aż 180 beczek. W największym składzie przechowywano dziesięcinę złożoną w zbożu (*tiondekornet*). Od strony zachodniej znajdowały się warzelnie piwa

i piekarnia. W części południowej przygotowywano stanowiska dla dział.

Zarówno kaplica, jak i pomieszczenia dowódcy garnizonu oraz kilka komnat, które zajmował wizytujący wyspę arcybiskup, były ogrzewane ciepłym powietrzem z pobliskiego pieca. Paleniska pochłaniały, jak obliczono, ok. 3 tys. naręczy drewna rocznie (dostarczali je wieśniacy). Dwie wieże, już po utracie znaczenia przez twierdzę w XVII w., służyły jako lochy. Wzięto tu m.in. (1660–61) córkę

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

- 1. ZAREJESTRUJ SIĘ**
- 2. PREZENTUJ KSIĄŻKI**
- 3. ZBIERAJ PROWIZJĘ**

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA WYDAWNICZA

Helion SA

Travelbook to Twój niezastąpiony towarzysz podróży. Wskaże Ci najważniejsze atrakcje, podpowie, czego szukać poza głównymi szlakami, i wprowadzi w świat miejscowych obyczajów. Znajdziesz w nim opisy najciekawszych regionów i miast, a sprawdzone informacje praktyczne umożliwią staranne zaplanowanie podróży.

Bornholm

to najbardziej nasłoneczniony skrawek północnej Europy. Na tej niewielkiej duńskiej wyspie można znaleźć zarówno jedno z najpiękniejszych europejskich plaż, jak i potężne granitowe urwiska. Trasy rowerowe oplatające Bornholm pozwalają zobaczyć tajemnicze ryty naskalne i średniowieczne kościoły--twierdze, a malownicze miasteczka portowe zaskakują wręcz śródziemnomorską roślinnością. Słuchając opowieści o trollach i wikingach, chciałoby się tu spędzić całe lato!

Może, **plaże** i wiatr

Porty i **przystanie**

Wiatraki i rotundowe kościoły

Wycieczki rowerowe

Aktywny **wypoczynek**

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900
0 601 339900

 Bezdroża

Sprawdź najnowsze promocje:
● <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane
● <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
● <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA
ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

ebook dostępny wyłącznie na:

ebookpoint.PL

ISBN 978-83-283-5434-0

9 788328 354340

Cena 26,90 zł